

УДК 37.016:81:37.011.3:81'246.2

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-3(326)-97-106

Андрієць Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри мовознавства
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна.

andrietslena77@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1068-0137>

ТЕКСТОЦЕНТРИЗМ У РОЗВИТКУ ДИСКУРСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СТАРШОКЛАСНИКА

Проблема модернізації навчання української мови в середніх закладах освіти ставить перед собою завдання розробити концептуальні технологічні положення, що забезпечать не тільки інтенсивне оволодіння системою мовних знань, а й вироблення комунікативних умінь і навичок ефективного спілкування в різних життєвих ситуаціях. Відтак формування мовної особистості старшокласника пов'язано з компетентнісним, особистісно орієнтованим, когнітивно-комунікативним спрямуванням навчання мови, значущим компонентом якого є текстоцентризм.

Прикметник *текстоцентричний* та інші його синонімічні в контексті української лінгводидактики вираження – *текстоорієнтований, текстовий, текстотворчий* – вживаються науковцями по-різному. Так, М. Пентилюк дослідила текстоцентричний аспект формування риторичних умінь і навичок учнів (Пентилюк, 2011); Л. Мамчур описала текстоцентричний аспект комунікативної компетентності учнів основної школи (Мамчур, 2012); С. Омельчук у навчанні морфології української мови на засадах дослідницького підходу (Омельчук, 2014) виділяє текстоцентричний принцип; З. Бакум спирається на цей принцип у вивченні фонетики (Бакум, 2008), текстоцентричному принципу у формуванні риторичної компетентності учнів основної школи приділено належну увагу В. Ницетою (Ницета, 2017), сучасний урок української мови, за І. Кучеренко (Кучеренко, 2014), також будується за принципом текстоцентризму. Інші дослідники у власних концепціях послуговуються дефініцією текстоцентричний підхід (Л. Галаєвська (Галаєвська, 2016), О. Гриджук (Гриджук, 2017), І. Дроздова (Дроздова, 2010) та інші).

У своєму науковому дослідженні ми спиратимемося на текстоцентризм як складовий елемент компетентнісного підходу, що (за чинною програмою) включає також знанневий, діяльнісний і ціннісний компоненти.

У даній статті ми ставили за мету визначити місце текстоцентризму в навчанні української мови та з'ясувати роль тексту,

як найважливішої одиниці в розвитку дискурсної компетентності старшокласника. Саме в контексті, на нашу думку, здійснюється ефективне формування базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь та навичок школярів, реалізується семантика мовних одиниць усіх рівнів.

Не зважаючи на широкий спектр лінгвістичних праць (Н. Арутюнова, М. Бахтін, Ф. Бацевич, Н. Валгіна, І. Гальперин, А. Загнітко, О. Залевська, І. Ковалик, Т. Ладиженська, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Т. Радзівська, В. Різун, О. Селіванова, Л. Стельмахович, З. Тураєва та ін.), науково-методичних робіт (З. Бакум, Л. Величко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, О. Казарцева, С. Караман, В. Капінос, Т. Ладиженська, Л. Мацько, А. Нікітіна, М. Пентилюк, М. Плющ, Г. Шелехова та ін.), досліджень у галузях психології, психолінгвістики та психолінгводидактики (Т. Дрідзе, О. Кубрякова, О. Леонтьєв, О. Лурія, Ю. Сорокін, О. Шахнарович та ін.), де текст розглядається як мовна, мовленнєва, комунікативна одиниця, єдиного і загально визнаного його трактування не має. На думку В. Різун, це явище настільки багатогранне й багатоаспектне, що «визначення тексту у вигляді дефініції – річ майже неможлива, та й чи потрібна», «керуватися лаконічною фразою-дефініцією навіть неприпустимо» (Різун).

На думку О. Селіванової, багатоваріантність тлумачення тексту спричинена:

- абсолютизацією його структурної організації та граматичних засобів зв'язності, а відтак пошуком прототипу, ключового слова, одиниці мовного рівня, яке б стало відправним моментом дефініції;
- формально-структурною, жанровою, стилістичною різноплановістю тексту і специфіці способу його репрезентації (письмові, усні, друковані);
- специфікою різноманітних підходів до вивчення текстів;
- канонізацією тексту як складника комунікативного процесу й ототожнення його з дискурсом;
- визначенням тексту відповідно до певної (або кількох) категорії при його тлумаченні (Селіванова, 2006, с. 600-601).

Таким чином, створення універсальної самодостатньої дефініції – «текст» – пояснюється його структурними, жанровими, стильовими, функційними особливостями, а також формою (усною, писемною, друкованою) та належними йому категоріями (комунікативності, інформативності, зв'язності, цілісності тощо), кожна з яких наділена специфічними рисами.

Простудіювавши визначення тексту, нами виокремлено такі ключові слова, як: висловлювання, документ, зв'язне мовлення, комунікативна одиниця, мовленнєвий масив, мовленнєвий продукт, повідомлення, послідовність знакових одиниць, речення (сукупність речень), складне синтаксичне ціле, словесний витвір, твір та ін.

В аналізі дихотомії «текст – дискурс» нам імпонує визначення тексту подане І. Гальперінім, котре впродовж багатьох років уважалося серед лінгвістів найбільш чітким і вдалим:

Текст – це витвір мовного процесу, що визначається завершеністю, об'єктивованим у вигляді письмового документа, літературно обробленим відповідно до типу цього документа, який складається із заголовка і ряду особливих одиниць (надфразових едностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість і практичну настанову (Гальперін, 1981, с. 18).

Твердження вченого про писемну основу тексту підтримано багатьма науковцями. Так, на думку Л. Лосевої, текст – це повідомлення у письмовій формі, яке має ознаки смислової і структурної завершеності та певного ставлення автора до повідомлення (Лосева, 1980, с. 7).

У поданих визначеннях наголошено на писемній формі документа, що важливо для нашого лінгводидактичного дослідження, оскільки в учнів старших класів основу навчання складають різножанрові й різностильові (найчастіше – наукові) писемні тексти (навчальний матеріал підручника, статті у фаховій періодиці, довідкова література тощо). Проте особливим компонентом загального розвитку комунікативно-когнітивної компетенції старшокласників і дискурсного мовлення зокрема, на нашу думку, є усні тексти (усні відповіді на уроці (екзамені), виступи під час наукових конференцій, дебатів, полемік, захисти наукових робіт чи рефератів). Тому таке потрактування дефініції ми приймаємо з певним застереженням і, спираючись на концепції М. Жовтобрюха (Жовтобрюх, 1984, с. 247) та авторів посібника «Методика лінгвістичного аналізу» (Ковалик, Мацько, 1984, с. 7), кладемо в основу дослідження твердження про усну і писемну форми тексту.

В енциклопедичній праці за редакцією В. Русанівського вміщено визначення, в якому основну увагу спрямовано на форму вираження тексту (усна / писемна) та зв'язки (смислові, формально-граматичні):

«Текст – писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими, формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дискантному плані спільною тематичною і сюжетною заданістю» (Українська мова, 2004, с. 627).

В іншому словниковому виданні акцентується на структурній організації тексту. Відтак текст – це «повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) речень, характеризується змістовою й структурною завершеністю і певним ставленням автора до змісту висловлювання» (Ганич, Олійник, 1985, с. 303).

За основу наукового дослідження візьмемо найбільш чітке, на нашу думку, словникове лінгводидактичне потрактування тексту як висловлювання, що має власну внутрішню структуру, певну побудову

та є продуктом монологічного або діалогічного мовлення, вираженим в усній або писемній формі (Словник, 2015, с. 241).

На позначення цілісного висловлювання вчений В. Мельничайко рекомендує в освітній практиці теж використовувати поняття тексту, як змістовно завершеного уривка (Мельничайко, 1986, с. 11). Подекуди, на думку методиста, вчителю можна вживати аналізовану дефініцію в нетермінологічному значенні – «текст вправи», «текст словникового диктанту» (хоча мовним матеріалом в окремих випадках виступають навіть не самі тексти, а слова, словосполучення, речення). Цю позицію Т. Донченко вважає небажаною через те, що чинною програмою передбачено засвоєння школярами такого мовленнєвого поняття як «текст» (Донченко, 2002, с. 10). Відтак лінгводидакт радить послуговуватися виразами на кшталт: «мовний матеріал до вправи», «матеріал словникового диктанту» (там само), що сприятиме уникненню багатозначності й доречності використання лексем залежно від контексту.

На різних етапах вивчення тексту науковці виділяли його специфічні особливості. Так, В. Мещеряков указує, що текст – це «результат мовленнєво-мисленнєвого процесу» (Педагогическое речеvedение, 1998, с. 239), а Л. Бабенко й Ю. Казарін – «словесний мовленнєвий витвір, у якому реалізуються всі мовні одиниці (від фонем до речення» (Бабенко, 2005, с. 12); М. Крупа (Крупа, 2005, с. 23), а також О. Семенюк, В. Паращук Семенюк, 2010, с. 121) текстом вважають результат мовленнєвої діяльності; О. Селіванова наголошує на семіотичній формі лінгвопсихоментальної діяльності мовця, на якій ґрунтується текст (Селіванова, 2006, с. 600-601).

У концепціях Ф. Бацевича пріоритетною рисою тексту виокремлено його комунікативне спрямування. Так, учений пише: «текст – результат спілкування (інтерації та трансації), його структурно-мовна складова і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється «живий» дискурс після свого завершення» (Бацевич, 2009, с. 163). Не ототожнюючи названі дефініції (текст, дискурс), науковець подає текст як посередній складник комунікації з ознаками результативності й комунікативності, одиницею дискурсу.

Услід за Ф. Бацевичем переконуємося, що текст є елементом дискурсу, найвищою комунікативною одиницею, головною ознакою якої вважаємо комунікативність.

Таким чином, текст – це елемент пізнання мови як поліфункційного явища, що виконує комунікативну, функцію, а також номінативну, репрезентативну, соціальну, впливову, експресивну, естетичну, культурну та інші.

Безсумнівно, мова є способом пізнання, як уважалось певний час у лінгводидактиці. Проте, на сьогодні, у час модернізації технології навчання української мови й удосконалення підходів і принципів, завдання мови (окрім пізнання) – регулювати взаємини між людьми,

формувати мовну особистість з аксіологічно-ціннісними рисами, гуманну й соціокультурну. Тому правильно дібрані тексти сприяють розумінню й пошануванню старшокласниками історії народу, української матеріальної й духовної культури, традицій та звичаїв.

Формування дискурсної компетентності учнів старших класів на уроках мови має здійснюватися й на основі тексту як одиниці мови, під час роботи з яким засвоюється мовна термінологія, удосконалюються мовні уміння й навички. Відтак, опрацьовуючи навчальний текст «Норми літературної мови» (Пентилюк, 1994, с. 15), старшокласники визначають ознаки тексту (чіткість, логічність, послідовність викладу), звертають увагу на лексичні і граматичні одиниці, вчать відтворювати науково-навчальний матеріал відповідно до акцентуаційних норм.

Цінним у реалізації текстоцентризму є концепція про те, що текст є одним із засобів удосконалення усного й писемного мовлення школярів. Текстова основа уроку сприяє розвитку їхнього дискурсного мовлення, коли за допомогою певного виду мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння або письма) засвоюються мовленнєвознавчі поняття. Тому до ефективних завдань відносимо такі:

- доберіть заголовки, визначивши головну думку тексту;
- визначте тип і стиль тексту;
- складіть план прочитаного і перекажіть текст;
- обґрунтуйте змістову правильність переказаного тексту;
- знайдіть у тексті речення, що найточніше відповідає його назві;
- з'ясуйте спосіб зв'язку речень у тексті;
- зробіть стилістичний аналіз тексту.

Завдання такого типу не тільки слугують розвитку усного і писемного мовлення старшокласників, а й сприяють легкому відтворенню вивченого, створенню власних висловлювань певного стилю, типу та жанру відповідно до умов спілкування.

Таким чином, текст – це багатогранна одиниця, наділена формально-структурною, жанровою, стилістичною різноплановістю. Реалізується в усній і письмовій формі і служить засобом розвитку низки компетенцій – мовної, мовленнєвої, дискурсної, соціокультурної та ін.

Ураховуючи викладене, перспективу подальшої наукової розвідки вбачаємо в характеристиці текстів міжкультурної комунікації.

Список використаної літератури

1. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ: Ленвіт, 2011. 256 с. **2. Мамчур Л. І.** Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія. Умань: Видавець – «Сочінський», 2012. 448 с. **3. Омельчук С. А.** Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: монографія. Київ: Генеза, 2014. 368 с. **4. Бакум З. П.** Теоретико-

методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с. **5. Нищета В. А.** Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 340 с. **6. Кучеренко І. А.** Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с. **7. Галаєвська Л.** Діалогічна компетентність: проблеми та перспективи. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 1. С. 18-22. **8. Гридчук О. Є.** Наукові основи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей: монографія. Львів: Новий Світ 2000, 2017. 446 с. **9. Дроздова І. П.** Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей: монографія. Харків: Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2010. 320 с. **10. Різун В. В.** Визначення тексту // Нариси про текст. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=book.index&book=14>. **11. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Київ – Полтава: Довкілля, 2006. 716 с. **12. Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 139 с. **13. Лосева Л. М.** Как строится текст. Москва: Просвещение, 1980. 94 с. **14. Жовтобрюх М. А.** Українська літературна мова. Київ: Наук. думка, 1984. 255 с. **15. Ковалик І. І.,** Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. Київ: Вища школа, 1984. 112 с. **16. Українська мова:** Енциклопедія / за заг. ред. Русанівського В. М. Київ: Українська енциклопедія, 2004. 824 с. **17. Ганич Д. І.,** Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с. **18. Словник-довідник** з української лінгводидактики: навчальний посібник / кол. авторів за ред. М.Пентиліюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320. **19. Мельничайко В. Я.** Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Київ: Рад. шк., 1986. 186 с. **20. Донченко Т. К.** Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 класах. Київ: Форум, 2002. 175 с. **21. Педагогическое** речеведение: словарь справочник /под. ред. Т. А. Ладыженской, А. К. Михальской. Москва: Флинта; Наука, 1998. 312 с. **22. Бабенко Л. Г.** Лингвистический анализ художественного текста: учебник. Москва: Флинта; Наука, 2005. 496 с. **23. Крупа М.** Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 с. **24. Семенюк О. А.** Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 240 с. **25. Бацевич Ф. С.** Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с. **26. Пентиліюк М. І.** Культура мови і стилістика. Київ: Вежа, 1994. 240 с.

References

1. **Pentyliuk, M. I.** (2011). Aktualni problemy suchasnoi lnhvodydaktyky: zbirnyk statei [Actual problems of modern linguodidactics: a collection of articles]. Kyiv: «Lenvit» [in Ukrainian].
2. **Mamchur, L. I.** (2012). Perspektyvnist i nastupnist u formuvanni komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly: monohrafiia [Perspectives and continuity in the formation of primary school pupils' communicative competence: a monograph]. Uman: «Sochynskyi» [in Ukrainian].
3. **Omelchuk, S.** (2014). Navchannia morfolohii ukrainskoi movy na zasadakh doslidnytskoho pidkhodu: teoriia i praktyka: monohrafiia [Teaching morphology of the Ukrainian language on the basis of a research approach: theory and practice: a monograph]. Kyiv: «Henezha» [in Ukrainian].
4. **Bakum, Z. P.** (2008). Teoretyko-metodychni zasady navchannia fonetyky ukrainskoi movy v himnazii: monohrafiia [Theoretical and methodical principles of teaching phonetics of the Ukrainian language in gymnasium: a monograph]. Kryvyi Rih: «Vydavnychi dim» [in Ukrainian].
5. **Nyshcheta, V.** (2017). Metodyka formuvannia rytorychnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly: monohrafiia [Methodology of the rhetorical competence formation of pupils of the main school: a monograph]. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury» [in Ukrainian].
6. **Kucherenko, I.** (2014). Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainskoi movy v osnovnii shkoli: monohrafiia [Theoretical and methodical principles of a modern lesson of the Ukrainian language in the basic school: a monograph]. Uman: FOP Zhovtyi O. O. [in Ukrainian].
7. **Halaievska, L.** (2016). Dialohichna kompetentnist: problemy ta perspektyvy [Dialogue competence: problems and perspectives]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. №1, 18–22 [in Ukrainian].
8. **Hrydzhuk, O. Ye.** (2000; 2017). Naukovi osnovy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv lisotekhnichnykh spetsialnostei: monohrafiia [Scientific basis of formation of communicative competence of future specialists in forest engineering specialties: a monograph]. Lviv: «Novyi Svit» [in Ukrainian].
9. **Drozdova, I. P.** (2010). Naukovi osnovy formuvannia ukrainskoho profesiinoho movlennia studentiv VNZ nefilolohichnykh spetsialnostei: monohrafiia [Scientific fundamentals of Ukrainian professional speech formation of students of higher educational institutions of non-philological specialties: a monograph]. Kharkiv: Kharkivska natsionalna akademiia miskoho hospodarstva [in Ukrainian].
10. **Rizun, V. V.** (n. d.) Vyznachennia tekstu [Definition of the text]. Elektronna biblioteka Instytutu zhurnalistyky [in Ukrainian]. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=book.index&book=14>
11. **Selivanova, O. O.** (2006). Suchasna lnhvistyka: terminolohichna entsyklopetsiia [Modern linguistics: a terminology encyclopaedia]. Kyiv-Poltava: «Dovkillia» [in Ukrainian].
12. **Galperin, I. R.** (1981). Tekst kak obyekt lingvisticheskogo issledovaniya [Text as an object of linguistic research]. Moskva: «Nauka» [in Russian].
13. **Loseva, L. M.** (1980). Kak

- stroitsya tekst. [How to build a text]. Moskva: «Prosveschenie» [in Russian].
- 14. Zhovtobriukh, M. A.** (1984). Ukrainska literaturna mova [The Ukrainian literary language]. Kyiv: «Naukova dumka» [in Ukrainian].
- 15. Kovalyk, I. I., Matsko, L. I., Pliushch, M. Ya.** (1984). Metodyka linhvistychnoho analizu tekstu [Methods of linguistic analysis of the text]. Kyiv: «Vyshcha shkola» [in Ukrainian].
- 16. Rusanivskoho, V. M.** and others (2004). Ukrainska mova: Entsyklopediia [The Ukrainian language: Encyclopaedia]. Kyiv: «Ukrainska entsyklopediia» [in Ukrainian].
- 17. Hanych, D. I., Oliinyk, I. S.** (1985). Slovnyk linhvistychnykh terminiv [Glossary of linguistic terms]. Kyiv: «Vyshcha shkola» [in Ukrainian].
- 18. Pentyliuk, M. I.** and others (2015). Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi linhvodydaktyky: navchalnyi posibnyk [Reference dictionary of Ukrainian linguodidactics: a tutorial]. Kyiv: «Lenvit» [in Ukrainian].
- 19. Melnychaiko, V. Ya.** (1986). Linhvistyka tekstu v shkilnomu kursi ukrainskoi movy [Linguistics of the text in the school course of the Ukrainian language]. Kyiv: «Radianska shkola» [in Ukrainian].
- 20. Donchenko, T. K.** (2002). Linhvistychnyi analiz tekstu pid chas pidhotovky do perekazu u 5-9 klasakh [Linguistic analysis of the text in the process of preparation for retelling in fifth-ninth grades]. Kyiv: «Forum» [in Ukrainian].
- 21. Ladyzhenskoy, T. A., Mihalskoy, A. K.** (1998). Pedagogicheskoe rechevedenie: slovar spravochnik [Pedagogic speech studies: a reference dictionary]. Moskva: «Flinta; Nauka» [in Russian].
- 22. Babenko, L. G.** (2005). Lingvisticheskiy analiz hudojestvennogo teksta: uchebnik [Linguistic analysis of literary text: a textbook]. Moskva: «Flinta; Nauka» [in Russian].
- 23. Krupa, M.** (2005). Linhvistychnyi analiz khudozhnogo tekstu [Linguistic analysis of literary text]. Ternopil: «Pidruchnyky i posibnyky» [in Ukrainian].
- 24. Semeniuk, O. A.** (2010). Osnovy teorii movnoi komunikatsii: navchalnyi posibnyk [Fundamentals of language communication theory: a tutorial]. Kyiv: «Akademiia» [in Ukrainian].
- 25. Batsevych, F. S.** (2009). Osnovy komunikativnoi linhvistyky: pidruchnyk [Basics of communicative linguistics: a textbook]. Kyiv: «Akademiia» [in Ukrainian].
- 26. Pentyliuk, M. I.** (1994). Kultura movy i stylistyka [Culture of language and stylistics]. Kyiv: «Vezha» [in Ukrainian].

Андрієць О. М. Текстocентризм у розвитку дискурсної компетентності сучасного старшокласника

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної лінгводидактики – текстocентризму та формуванню дискурсної компетентності старшокласника на уроках мови на текстovій основі. Ураховуючи широкий спектр лінгвістичних, науково-методичних, психолінгводидактичних концепцій, автор трактує текст як висловлювання, що має власну внутрішню структуру, певну побудову та є продуктом монологічного або діалогічного мовлення, вираженим в усній або писемній формі. Дослідниця вважає не синонімічними поняття «текст» і «дискурс» і доводить, що текст є елементом дискурсу,

найвищою комунікативною одиницею. Наукові твердження праці переконують, що текст є не тільки засобом пізнання, а й способом реалізації висловлюваного матеріалу.

У статті авторкою доведено, що формування мовної особистості старшокласника в цілому й дискурсної компетентності зокрема, пов'язано з компетентнісним, особистісно орієнтованим, когнітивно-комунікативним спрямуванням навчання мови, значущим компонентом якого є текстоцентризм, що включає також знаннєвий, діяльнісний і ціннісний аспекти. Саме в контексті здійснюється ефективне формування базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок школярів, а, отже, відбувається інтенсивне оволодіння школярами всіх мовних явищ та вироблення в них комунікативних умінь і навичок ефективного спілкування в різних життєвих ситуаціях. Запропоновані у статті завдання до текстів сприяють розвиткові усного і писемного мовлення старшокласників, легкому відтворенню вивченого, створенню власних висловлювань певного стилю, типу та жанру відповідно до умов спілкування.

Ключові слова: текст, текстоцентризм, дискурс, дискурне мовлення, дискурсна компетентність.

Андрієц Е. Н. Текстцентризм в развитии дискурсной компетентности современного старшекласника

Статья посвящена актуальной проблеме современной лингводидактики – текстцентризму и формированию дискурсной компетентности старшекласника на уроках украинского языка на текстовой основе. Учитывая широкий спектр лингвистических, научно-методических, психолінгводидактических концепций, автор интерпретирует текст как высказывание, что имеет свою внутреннюю структуру и является продуктом монологической или диалогической речи, выраженной в устной или письменной форме.

Исследовательница считает не синонимичны понятия «текст» и «дискурс» и доказывает, что текст является элементом дискурса, наивысшей коммуникативной единицей. Научные позиции автора убеждают, что текст является не только средством познания, но и способом реализации излагаемого материала.

В статье автором доказано, что формирование языковой личности старшекласника в целом и дискурсной компетентности в частности, связано с компетентностным, личностно ориентированным, когнитивно-коммуникативным направлением обучения языку, значимым компонентом которого является текстцентризм. Именно в контексте осуществляется эффективное формирование базовых лексических, грамматических, стилистических, орфоэпических и правописных умений и навыков школьников, а, следовательно, происходит интенсивное овладение школьниками всех языковых

явлений и выработки у них коммуникативных умений и навыков эффективного общения в различных жизненных ситуациях. Предложенные в статье задания к текстам способствуют развитию устной и письменной речи старшеклассников, легкому воспроизведению изученного, созданию собственных высказываний определенного стиля, типа и жанра в соответствии с условиями общения.

Ключевые слова: текст, текстоцентризм, дискурс, дискурсная речь, дискурсная компетентность.

Andriets O. Text-Centrism in the Development of Senior Pupils' Discursive Competence

The article is devoted to the actual problem of modern linguo-didactics, text-centrism, and the formation of senior pupils' discursive competence on a textual basis. Concerning a wide range of linguistic, scientific and methodological, psycholinguistic and didactic concepts, the author interprets the text as an utterance that has its own internal structure, a certain construction, and it is a product of monologue or dialogical speech expressed in oral or written form. The researcher does not consider synonymous such notions as «text» and «discourse» and proves that the text is an element of discourse, the highest communicative unit. It has been proved in the article that the text is not only a means of cognition, but also a way of implementing stated material. It performs informative, social, influential, expressive and other functions; assists in the assimilation of linguistic units, the formation of oral and written speech.

The author has proved in the article that the formation of a senior pupil's linguistic personality as a whole and discursive competence in particular is connected with competence-based, personality-oriented, cognitive-communicative orientation of language learning, whose significant component is a text-centrism, which also includes knowledge, activity and value aspects. It has been noted that in this context the effective formation of pupils' basic lexical, grammatical, stylistic, orthoepic and spelling skills is carried out. The proposed in the article tasks for the texts promote the development of oral and written speech of senior pupils, the easy reproduction of the studied material, the creation of their own statements of a certain style, type and genre in accordance with communication conditions.

Key words: text; text-centrism, discourse, discursive speech, discursive competence.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2019 р.

Прийнято до друку 26.04.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Нікітіна А. В.